

Podatkovna struktura za disjunktne množice

Damjan Strnad

Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko
Univerza v Mariboru

28. april 2021

Pri reševanju praktičnih problemov z računalniškimi algoritmi pogosto naletimo na naslednjo situacijo: dano je večje število objektov (ti so lahko tudi abstraktne narave, npr. vozila, grafa), ki jih združujemo v vedno večje množice, tako da v vsakem trenutku vsak objekt pripada natanko eni množici. Pri tem na trenutni skupini množic pogosto izvajamo naslednji dve operaciji:

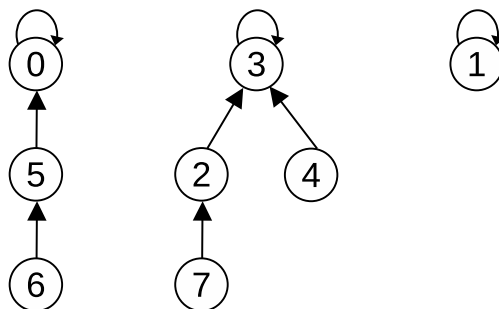
- preverjanje, ali dva objekta x in y pripadata isti množici, in
- združevanje množic, ki jima pripadata objekta x in y .

Običajno začetno stanje je takšno, da vsak objekt predstavlja samostojno množico, te pa nato zaporedoma združujemo.

Za množici, ki nimata skupnih elementov, pravimo, da sta *disjunktne* (disjoint). Objekti so torej v vsakem trenutku razporejeni v skupino disjunktne množice, katerih število se z njihovim združevanjem samo manjša. Naivna implementacija disjunktne množice, npr. s seznamami elementov, bi bila neučinkovita, saj bi za preverjanje pripadnosti elementov isti množici morali vsakič pregledati celoten seznam. V tem prispevku bomo opisali implementacijo *podatkovne strukture za disjunktne množice* (disjoint-set data structure), ki omogoča učinkovito izvajanje prej opisanih dveh operacij. Ker to dosežemo z implementacijo dveh metod, imenovanih **IŠČI** (FIND) in **UNIJA** (UNION), to podatkovno strukturo v literaturi pogosto imenujejo tudi *podatkovna struktura UNIJA-IŠČI* (union-find data structure).

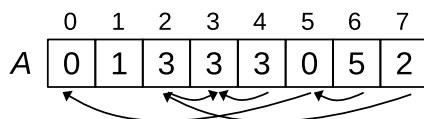
Pri implementaciji podatkovne strukture za disjunktne množice je vsaka množica predstavljena kot drevo, v katerem so elementi množice hierarhično povezani preko kazalcev na očete, pri čemer koren drevesa kaže sam nase. Kot primer vzemimo množico objektov, ki so označeni s celimi števili od 0 do 7. Če so ti objekti razdeljeni v tri disjunktne množice $\{0, 5, 6\}$, $\{2, 3, 4, 7\}$ in $\{1\}$, lahko to grafično ponazorimo s sliko 1. Oblika posameznih dreves

je lahko tudi drugačna in je odvisna od tega, v kakem vrstnem redu smo množice združevali.

Slika 1: Predstavitev disjunktne množice z drevesi, v katerih so elementi povezani s kazalci na očeta. Reprezentativni element množice je koren, ki kaže sam nase.

V podatkovni strukturi za disjunktne množice je vsaka množica enolično določena z njenim *reprezentativnim elementom*, ki je v tem primeru koren drevesa. V nadaljevanju bomo zato za reprezentativni element množice uporabljali kar krajši izraz *koren* (root). Pripadnost dveh objektov isti množici lahko ugotavljamo s preverjanjem enakosti njunih korenov, pri združevanju dveh množic pa koren unije postane eden od dosedanjih dveh korenov. Podatkovna struktura za disjunktne množice je torej neke vrste nadstruktura ali gozd dreves, ki predstavljajo posamezne disjunktne množice. Označitev objektov z zaporednimi celimi števili od 0 naprej omogoča še posebej elegantno programsko predstavitev dreves v strnjenem polju A dolžine N , v katerem i -ti element polja hrani oznako očeta objekta i . Disjunktne množice s slike 1 bi lahko tako opisali s poljem na sliki 2.

Slika 2: Zapis drevesnih struktur s slike 1 s poljem. Vrednost na položaju i v polju je indeks očeta objekta i .

Ob inicializaciji podatkovne strukture za disjunktne množice z N objekti je potrebno ustvariti N množic, katerih koreni (in hkrati edini elementi) so posamezni objekti. Pri zgoraj opisani implementaciji s poljem A je postopek zelo enostaven, potrebno je le vsem objektom postaviti "nase" nase (algoritem 1).

Algoritem 1 Inicializacija disjunktne množice

```
function INICIALIZACIJA(N)
  for i ← 0 .. N-1 do
    A[i] ← i
  end for
end function
```

Ključni metodi, ki ju implementira podatkovna struktura za disjunktne množice, sta že omenjeni **IŠČI** in **UNIJA**. Metoda **IŠČI** kot argument prejme oznako objekta in vrne oznako korena disjunktne množice, ki ji objekt pripada. Osnovna implementacija metode je zelo preprosta, saj je potrebno le slediti verigi očetov od danega objekta navzgor proti korenu. Slednjega prepoznamo po tem, da kaže sam nase. Postopek je v obliki rekurzivne funkcije zapisan v algoritmu 2.

Algoritem 2 Osnovna metoda **IŠČI**

```
function IŠČI(x)
  if A[x] = x then
    return x
  else
    return IŠČI(A[x])
  end if
end function
```

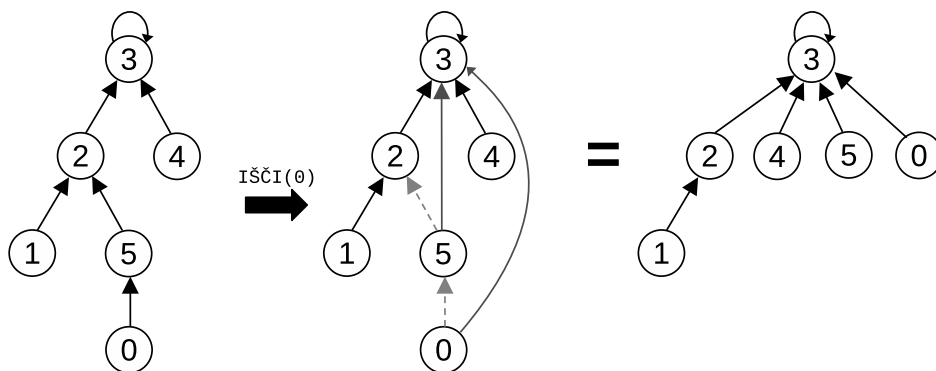
Problem zgornjega postopka je v tem, da bomo ob naslednjem klicu **IŠČI** z istim argumentom spet morali prehoditi isto zaporedje kazalcev, kar postane ob velikem številu ponavljajočih se klicev neučinkovito. Podatkovna struktura za disjunktne množice zato uporabi t.i. *stiskanje poti* (path compression), pri katerem ob vračanju iz rekurzije vsem objektom na poti postavimo kazalec na očeta na najdeni koren množice, kot prikazuje algoritem

Algoritem 3 Metoda IŠČI s stiskanjem poti

```
1: function IŠČI( $x$ )  
2:   if  $A[x]=x$  then  
3:     return  $x$   
4:   else  
5:      $A[x] \leftarrow \text{IŠČI}(A[x])$   
6:     return  $A[x]$   
7:   end if  
8: end function
```

Princip delovanja stiskanja poti prikazimo na zgledu disjunktno množice na levi strani slike 3. Po izvedbi klica IŠČI(0) bo novo stanje drevesa in pripadajočega polja takšno, kot je prikazano na desni strani slike. Vsak naslednji klic IŠČI(0) ali IŠČI(5) se bo sedaj zaključil v enem koraku.

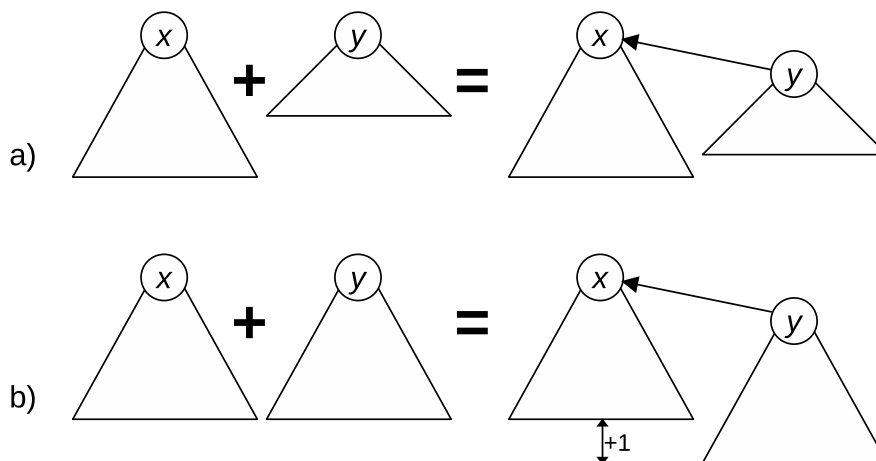

Slika 3: Stiskanje poti pri klicu IŠČI(0) poveže vse elemente prehojene verige neposredno s korenem množice, zaradi česar bodo naslednji klici IŠČI bolj učinkoviti.

S tako definirano metodo IŠČI lahko preverjanje, ali objekta x in y pripadata isti disjunktni množici, izvedemo s primerjavo IŠČI(x)=IŠČI(y).

Druga ključna operacija na podatkovni strukturi za disjunktne množice je združevanje ali unija dveh množic. Metoda UNIJA kot argument prejme dva objekta in izvede združevanje disjunktnih množic, ki jima ta objekta pripadata. Če objekta že pripadata isti disjunktni množici, se ne zgodi nič. V nasprotnem primeru je potrebno povezati drevesi obeh množic tako, da koren ene množice priključimo kot naslednika koren druge množice, ki s tem postane koren celotne unije. Združevanje dveh dreves si želimo izvesti tako, da bo imelo drevo unije čim manjšo višino, saj bo povprečna dolžina poti v takšnem drevesu manjša in bo iskanje korena zato učinkovitejše. Kadar torej

zdržujemo dve drevesi različnih višin, je potrebno nižje drevo priključiti višjemu, katerega višina se zaradi tega ne spremeni (slika 4 levo). Če pa zdržujemo dve drevesi enake višine, je smer priključevanja nepomembna, višina združenega drevesa pa bo za ena večja (slika 4 desno).

Slika 4: Pri zdrževanju disjunktnih množic v primeru različno visokih dreves manjše drevo priključimo večjemu, zato da višina drevesa ostane enaka (a). V primeru enako visokih dreves je smer povezovanja nepomembna, višina združenega drevesa pa se poveča za ena (b).

Za učinkovito implementacijo unije je torej potrebno voditi višine dreves. Ker pa se višina drevesa zaradi stiskanja poti lahko spremeni tudi ob izvajanju klicev `IŠČI`, je beleženje in posodabljanje točne višine dreves nepraktično. V podatkovni strukturi za disjunktne množice zato vodimo samo *range* (rank) posameznih dreves. Rang drevesa je zgornja meja višine drevesa, ki ne odraža nujno njegove dejanske višine, ampak samo njeno maksimalno pričano vrednost. Pri zdrževanju množic priključimo množico z nižjim rangom tisti z višjim rangom, kar imenujemo *uniija po rangi* (union by rank). Za beleženje rangov uporabimo ločeno polje R , v katerem so veljavni rangi zapisani samo pri objektih, ki so koreni svojih disjunktnih množic (algoritem 4). Začetne vrednosti vseh rangov pri inicializaciji podatkovne strukture za disjunktne množice (algoritem 1) postavimo na 0.

Zgled zaporednega zdrževanja disjunktnih množic je prikazan na sliki 5, pri čemer so rangi posameznih množic zapisani ob korenskem vozlišču.

V praktičnih aplikacijah običajno želimo za posamezne disjunktne množice voditi še dodatne opisne parametre, kot je npr. število objektov v množici. Tudi sami objekti imajo lahko lastne številske attribute, ki jih želimo pri zdrževanju množic na določen način zlivati (npr. vsota ali povprečje vre-

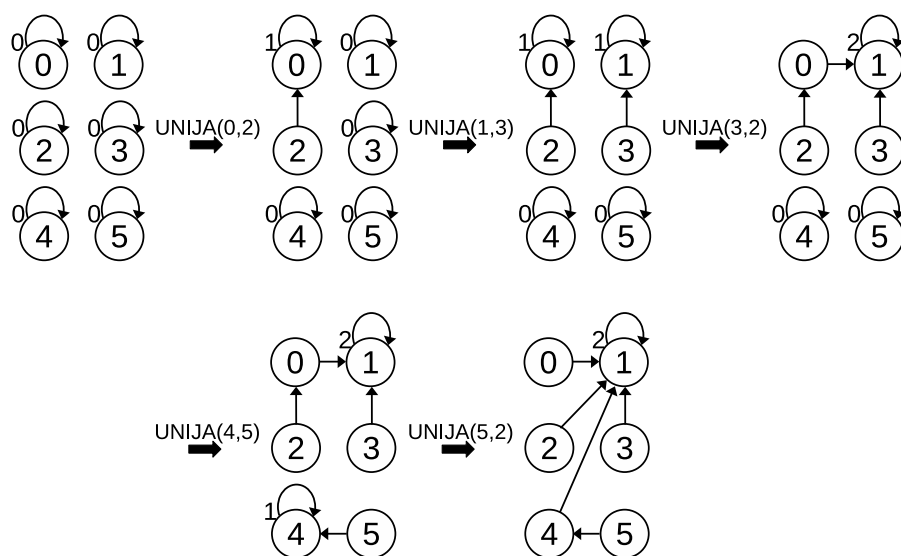
Algoritem 4 Unija po rangui

```
1: function UNIJA(x,y)
2:   a  $\leftarrow$  IŠČI(x)
3:   b  $\leftarrow$  IŠČI(y)
4:   if a $\neq$ b then
5:     if R[a]  $\geq$  R[b] then
6:       A[b]  $\leftarrow$  a
7:       if R[a] = R[b] then
8:         R[a] = R[a] + 1
9:       end if
10:    else
11:      A[a]  $\leftarrow$  b
12:    end if
13:  end if
14: end function
```

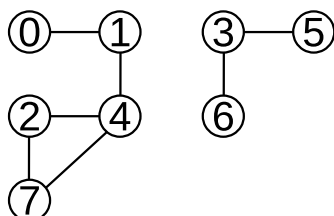
dnosti atributa elementov množice). Vsako od teh statistik lahko beležimo z ločenim dodatnim poljem, v katerem trenutno vrednost za vsako množico hranimo na indeksu njenega korena (na podoben način kot prej rang v polju R). Včasih pa nas tudi zanima samo število disjunktne množice na koncu, kar je prav tako enostavno ugotoviti – po zaključku združevanja se sprehodimo skozi polje A in preštejemo primere, ko je $A[i] = i$.

Najbolj znan primer aplikacije podatkovne strukture za disjunktne množice je vodenje minimalnih vpetih dreves pri Kruskalovem algoritmu, o katerem je bilo v Preseku v preteklosti že pisano. Našo obravnavo zato zaključimo z naslednjim, za trenutne čase precej aktualnim primerom: V populaciji N oseb razsaja prenosljiva virusna bolezen, ki pa jo oboleli preboli v 7 dneh. Ker se testiranje še ni začelo, se ne ve, kdo je okužen, imamo pa podatke o tem, kdo je bil s kom v stiku v zadnjih 7 dneh. Da preprečimo nadaljnje širjenje bolezni, želimo oblikovati "mehurčke", t.j. skupine oseb, ki so bile v omenjenem času v neposrednem ali posrednem stiku. Vsak stik je podan kot par oseb (x, y) , ki sta bili v stiku. Zaradi zaščite osebnih podatkov so osebe označene s števili od 0 do $N - 1$. Zanima nas število mehurčkov in velikost največjega mehurčka.

Kot zgled podajmo primer z osmimi osebami, od katerih so bili v zadnjem tednu v stiku pari $(0, 1)$, $(1, 4)$, $(2, 4)$, $(2, 7)$, $(3, 5)$, $(3, 6)$ in $(4, 7)$. Če osebe narišemo kot vozlišča grafa, stike pa kot povezave med njimi, dobimo graf iz dveh ločenih delov (t.i. povezani komponenti) na sliki 6, ki v tem primeru predstavljata iskana mehurčka $\{0, 1, 2, 4, 7\}$ in $\{3, 5, 6\}$.

Slika 5: Primer zaporednega izvajanja unije po rangi. V zadnjem koraku se pri iskanju korena disjunktne množice za objekt 2 izvede tudi stiskanje poti. Bodimo pozorni na to, da je vrstni red argumentov klica `UNIJA` pomemben, ko združujemo drevesa z enakim rangom (npr. klic `UNIJA(2,3)` v tretjem koraku bi tvoril drugačno drevo).

Slika 6: Predstavitev stikov (povezave) med osebami (vozlišča) z grafom. Vsak povezan del grafa predstavlja neodvisen mehurček.

Problem lahko rešimo, če mehurčke obravnavamo kot disjunktne množice. Postopek reševanja prikazuje slika 7.

1. po inicializaciji:

	0	1	2	3	4	5	6	7
A	0	1	2	3	4	5	6	7
R	0	0	0	0	0	0	0	0
C	1	1	1	1	1	1	1	1

5. po obravnavi (2,7):

	0	1	2	3	4	5	6	7
A	0	0	0	3	0	5	6	0
R	1	0	0	0	0	0	0	0
C	5	1	1	1	1	1	1	1

2. po obravnavi (0,1):

	0	1	2	3	4	5	6	7
A	0	0	2	3	4	5	6	7
R	1	0	0	0	0	0	0	0
C	2	1	1	1	1	1	1	1

6. po obravnavi (3,5):

	0	1	2	3	4	5	6	7
A	0	0	0	3	0	3	6	0
R	1	0	0	1	0	0	0	0
C	5	1	1	2	1	1	1	1

3. po obravnavi (1,4):

	0	1	2	3	4	5	6	7
A	0	0	2	3	0	5	6	7
R	1	0	0	0	0	0	0	0
C	3	1	1	1	1	1	1	1

7. po obravnavi (3,6):

	0	1	2	3	4	5	6	7
A	0	0	0	3	0	3	3	0
R	1	0	0	1	0	0	0	0
C	5	1	1	3	1	1	1	1

4. po obravnavi (2,4):

	0	1	2	3	4	5	6	7
A	0	0	0	3	0	5	6	7
R	1	0	0	0	0	0	0	0
C	4	1	1	1	1	1	1	1

8. po obravnavi (4,7):

	0	1	2	3	4	5	6	7
A	0	0	0	3	0	3	3	0
R	1	0	0	1	0	0	0	0
C	5	1	1	3	1	1	1	1

Slika 7: Postopek reševanja problema z mehurčki.

Na začetku je vsaka oseba v lastnem mehurčku, vsak ugotovljeni stik pa predstavlja možen prenos okužbe, zato je potrebno mehurčka oseb v stiku združiti (razen če sta že v istem mehurčku). V zanki zato obravnavamo zgoraj naštetе stike in za vsak stik (x, y) izvedemo klic `UNION(x, y)`. Število oseb v mehurčku vodimo pri korenu pripadajoče disjunktne množice, pri združevanju pa seštejemo vrednosti pri korenih obeh množic. Na sliki 7 so prikazane vsebine polj A (indeksi očetov), R (rang) in C (velikosti disjunktne množice). Po zaključku postopka lahko ugotovimo, da sta osebi 0 in 3 korena dveh preostalih mehurčkov, od katerih je večji prvi ($C[0] = 5$).

Literatura

- T. H. Cormen, C. E. Leiserson, R. L. Rivest in C. Stein, *Introduction to Algorithms*, 3. izdaja, The MIT Press, 2009.